

3. Альборов Р.А., Хоружий Л.И., Концевая С.М. Основы аудита: Учебное пособие. — М.: Изд-во «Дело и Сервис», 2001. — 224 с.
4. Аренс А., Лоббек Дж. Аудит: Пер. с англ. гл. редактор серии проф. Я.В.Соколов. — М.: Финансы и статистика, 2003. — 560 с.
5. Аудит в Україні. Морфологія: моногр. / О.Ю. Редько; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України, Нац. Центр обліку та аудиту. — К.: Інформ.-аналіт. агенство, 2008. — 493 с.
6. Бідуха М.Т. Курс аудиту: підручник: 2-ге вид., перероб. — К.:Вища школа, Т-во «Знання», КОО, 1999. — 574 с.
7. Гизатуллина. Роль выборочных методов в системе аудита бухгалтерской отчетности // Вестник ТИСБИ. — 2008. — № 1.
8. Заварихин Н.М., Потехина Ю.В. Методы аудита // Аудитор. — 2005. — № 7/СПС «Консультант Плюс».
9. Кочинев Ю.Ю. Аудит: теория, организация, документация. — СПб., 2004. — 304 с.
10. Миронова О.А., Азарская М.А. Развитие концепции аудита // Аудиторские ведомости. — 2005. — №11. — С. 3—14.
11. Предмет, объект и метод аудита <http://allgreats.info>.
12. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. — Т.: Економічна думка, 1998. — 191 с.
13. Ситнов А.А. Метод операционного аудита // Аудиторские ведомости. — 2007. — № 3.
14. Словник іншомовних слів. / Укл. Л.О. Пустовіт та ін.. — К.: Довіра, 2000. — 1018 с.
15. Труш В.Е. Організація і методика аудиту підприємницької діяльності. — К.: Кондор, 2009. — 124 с.
16. Шеремет А.Д., Суйц В.П. Аудит: Учебник. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 448 с.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2011 р.

УДК:657.6:81'373.6(091)

У. О. Гуцаленко, аспірантка,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «КОНТРОЛЬ» ТА ЙОГО ЕТИМОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Анотація. У статті розглянуто історію виникнення контролю, його етимологію та сутність, проаналізовано трактування різних авторів щодо поняття «контроль» згідно даних наукових досліджень.

Ключові слова: історія виникнення контролю, трактування контролю, етимологія контролю, внутрішньогосподарський контроль, сутність контролю.

Аннотация. В статье рассмотрена история возникновения контроля, его этимологию и сущность, проанализированы трактовки разных авторов относительно понятия «контроль» согласно данным научных исследований.

Ключевые слова: история возникновения контроля, трактовка контроля, этимология контроля, внутрихозяйственный контроль, сущность контроля.

Annotation. The article reviews the history of control, its etymology and essence, the authors analyzed the different interpretations of the concept of «control» according to the data research.

Key words: history of control, treatment control, etymology control, internal control, the essence of control.

Постановка проблеми. Трансформація вітчизняної економіки спрямована на підвищення ролі контролю, як вагомого чинника, що впливає на конкурентоспроможність та ефективну діяльність підприємств різних галузей. Значної трансформації потребує система управління та його окрема функція — внутрішньогосподарський контроль, який забезпечує якість та ефективність прийняття управлінських рішень та сприяє своєчасності прийняття необхідних заходів та забезпечує їх виконання.

У зв'язку з реформуванням національної економіки України постає необхідність поглибленого вивчення та дослідження етимології і сутності контролю.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблем контролю присвячені праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, серед яких: І.А. Белобжецький, М.Г. Белов, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Л.М. Братчук, Е.А. Вознесенський, Є.В. Валуєв, Б.І. Калюга, Л.М. Крамаровський, М.В. Кужельний, В.М. Мурашко, Л.В. Нападовська, О.А. Петрик, В.Я. Савченко, С.І. Саченко, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, Б.Ф. Усач, Л.С. Шатковська, В.О. Шевчук та ін. Значний вклад у дослідження внутрішньогосподарського контролю внесли С. Бардаш, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Л.В. Дікань, Є.В. Калюга, Т. Каменська, В. Максимова, Л.В. Нападовська, В.С. Рудницький, В.О. Шевчук та ін.

Постановка завдання. Контроль — це дуже широке поняття, яке охоплює собою багато функцій і визначень, а також різні види і форми. Перетворення в економіці викликали потребу в уточненні предмету контролю, його мети, об'єктів, завдань та методів. Це також пов'язано з тим, що не існує єдиного підходу до визначення понять як «контроль», так і «внутрішньогосподарський контроль». Для вирішення поставлених завдань необхідно дослідити історію виникнення контролю, етимологію як контролю, так і внутрішньогосподарського контролю, та їх сутність. Але перш ніж досліджувати внутрішньогосподар-

ський контроль, варто провести відповідні дослідження відносно контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність контролю на рівні підприємства пов'язана з потребою власників у достовірній та повній інформації про результати та стан господарської діяльності окремого суб'єкта господарювання. Тому внаслідок вивчення теоретичних та практичних основ історії виникнення та розвитку контролю на рівні підприємства виникають нові завдання контролю, які зумовлені конкретними умовами господарювання.

Питання контролю завжди були актуальними, про що свідчить аналіз літературних джерел, у яких виявлено значну кількість тлумачень поняття «контроль». Актуальність даного дослідження обумовлена активним впровадженням контролю в усі сфери господарського життя і наявністю численних дискусій, які ведуться серед науковців з приводу визначення його сутності.

Необхідність контролю в процесі управління обґрунтував у XVIII ст. А. Файоль, який надав наступне його визначення: «... контроль заключається в тому, щоб перевірити, чи все виконується у відповідності з затвердженими планами, розробленими інструкціями та встановленими принципами. Його ціль — виявити слабкі місця та помилки, своєчасно виправити їх та не допустити повторень. Контролюється все: предмети, люди, дії» [6].

Доцільно зауважити, що історія виникнення контролю майже не представлена у працях науковців. За історичними джерелами можна стверджувати, що розвиток контролю пов'язаний з виникненням обліку, оскільки вагомим джерелом інформації для внутрішньогосподарського користування виступає контрольна функція бухгалтерського обліку.

Свого часу коли людина почала обліковувати окремі елементи свого майна і його рух (купівля, продаж, застава), наступним її кроком стала перевірка правильності їх обліку, тобто контроль. Хоча історичний розвиток контролю свідчить, що він виник не раптово, а як необхідна умова суспільної праці в забезпеченні засобами для існування всього суспільства.

Контроль на приватному рівні найбільшого розвитку набув у Древній Греції та Римі, а на державному рівні — у Вавилоні, Єгипті та Китаї.

У Стародавній Греції особлива увага приділялася контролю збереження власності, зокрема майна (інвентарю). Крадіжку греки розглядали як матеріальну шкоду. Тому створювали такі умови, за яких державі була вигідна нестача цінностей у матеріально

відповідальних осіб. Проте важливо, щоб у розкрадача було чим погасити нестачу, тому на посади з матеріальною відповідальністю призначали лише осіб багатих, спроможних внести велику заставу або представити впливових поручителів. Нестача цінностей покривалася із застави або майна матеріально відповідальної особи або її поручителів, причому якщо нестача кваліфікувалася як розкрадання, то відшкодування її провадилося у десятикратному розмірі. Звідси й інше розуміння контрольного прийому інвентаризації як засобу перевірки цінностей у натурі.

Відомі філософи Греції приділяли належну увагу обліку і контролю. Так, Аристотель у «Політиці» чітко розмежував облікові і контрольні функції, причому розглядав ревізію як частину контролю [7, с. 62—63]. Завдяки обліку визначаються різні види матеріальної відповідальності за збереження майна і витрат коштів власника.

У Стародавньому Римі метою обліку був в основному контроль господарської діяльності, сплати податків. Було створено складний апарат ревізорів і контролерів, і все ж факти шахрайства, ухилення від сплати податків були не поодинокі. Облік мав запобігати збиткам, які виникали внаслідок шахрайства або невміння вести господарство. У період середньовіччя разом із розвитком суспільно-економічних відносин удосконалюються облік і контроль господарської діяльності, з'являються спеціальні трактати про контроль обліку і звітності, який нині здійснює аудит. Контроль стає головним знаряддям збереження приватної власності, тому до XX ст. основна функція обліку була суто контрольною [9].

Для з'ясування особливостей, завдання та сутності внутрішньогосподарського контролю необхідно визначити насамперед поняття терміну контролю та встановити його етимологію.

Як свідчать дані, слово «контроль» має іншомовне походження. Думки дослідників щодо того, з якої мови воно було запозичене, розходяться. Деякі вчені стверджують, що воно прийшло в українську мову через німецьке слово Kontrolle в XVIII ст. [13, с. 314], інші ж науковці зазначають, що воно сягає коренями в голландську мову [14, с. 424], проте більшість авторів схиляються до думки, що це слово було запозичене безпосередньо з французької мови [5, с. 558; 12, с. 255; 13, с. 314].

Слово «контроль» з французької мови означає «...протиставлення паперу з записами, документами, тобто зіставлення записів та відомостей...». Французьке слово «controle» є результатом спрощення більш ранньої форми «contrerole», яке буквально означає «зворотний, протилежний, подвійний рахунок» [5, с. 558].

Controle може також означати «книга прибутків і видатків, реєстр, відомість, що ведуться двома особами» (слід зазначити, що в цьому значенні це слово вживається з XIV ст.). У російській мові слова «контроль», «контрольний», «контролювати», «контролер» почали вживатися протягом XVIII ст. [14, с. 424]. Слово «Controle» походить від латинського слова «контра ротулюс», від якого пізніше утворилося «контр роль», що означає зіставлення або протиставлення.

В економічній літературі даються різні тлумачення терміну «контроль». Деякі вчені під контролем розуміють стадію процесу (циклу) управління [1, с. 8], як систематичне спостереження і перевірку процесу функціонування певного об'єкта [3, с. 27; 2, с.126], як одну із функцій управління [8, с.7; 11, с.13], інші — як діяльність з виконання прийнятих рішень [10, с. 125].

Здійснивши критичну оцінку поглядів авторів щодо сутності контролю приставимо на рис. 1 трактування контролю відповідно за різними ознаками.

Дослідивши погляди авторів щодо трактування поняття «контроль» на рис. 1, можна зробити висновок, що більшість авторів (22 %) трактують контроль як процес та перевірку, ще 19 % авторів трактують сутність контролю як спостереження та систему і лише 7 % авторів використовують заходи попередження та дії при визначенні сутності контролю.

Рис. 1. Ознаки трактування сутності контролю

Порівнявши запропоновані трактування можна зробити висновок, що вони дублюють один одного, хоча й називаються різними термінами. Таке неоднозначне трактування «контролю» передбачає, що контроль може розглядатись як:

- один із головних принципів управління;
- стадія процесу (циклу) управління;
- функція управління.

Це пояснюється тим, що кожен виробничий цикл або соціальний процес відрізняється певними характеристиками і потребує управлінського впливу, що забезпечує досягнення мети, визначеної заздалегідь. Тобто сутність та зміст контролю не можуть бути ґрунтовно розкриті у відриві від сфери управлінської діяльності, яку він обслуговує [4, с. 42—44].

Варто зазначити, що деякі автори трактують контроль як «систему спостережень та перевірок», що на нашу думку також є правильним, адже він покликаний забезпечувати повну і суцільну перевірку усіх його об'єктів і є одним із методів виховання працюючих в частині збереження майна власника, відношення до праці. Водночас, контроль безпосередньо впливає на ефективність і забезпечення оптимальних умов функціонування підприємства.

Висновки з даного дослідження. Узагальнюючи вище викладене, можна дійти висновку, що значення контролю посилюється і набуває нового змісту в умовах глобалізації ринку й загострення конкуренції. Аналіз трактування поняття «контроль» дало змогу встановити, що основною сутнісною характеристикою контролю є його первинне, визначальне місце в системі перевірки діяльності підприємства з метою встановлення відхилень від заданих параметрів, без чого не може функціонувати жодний суб'єкт господарювання, установа чи організація.

Література

1. *Афанасьев В.Г.* Человек в управлении обществом / Афанасьев В.Г. — М.: Политиздат, 1997.
2. *Братчук Л. М.* Напрями організації системи внутрішнього контролю в підприємницьких структурах / Л. М. Братчук // Економіка АПК. — 2007. — № 7. — С. 126—130.
3. *Грiлецька А.* Шляхи підвищення ефективності внутрішнього аудиту грошових коштів на підприємствах споживчої кооперації / Афанасьев В.Г. // Бухгалтерський облік і аудит. — 2005. — № 11.
4. *Дікань Л.В.* Контроль і ревізія: Навч. посіб.: 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2007. — 327 с.

5. Етимологічний словник української мови / За ред. О.С. Мельничука. — К.: Наукова думка, 1985. — Т. 2. — 570 с.

6. *Крейнер С.* Ключевые идеи менеджмента. Мыслители, которые изменили мир менеджмента [Текст] / С. Крейнер. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 347 с.

7. *Кужельный Н.В.* Бухгалтерский учет и его контрольные функции: Практическое руководство. — М.: Финансы и статистика, 1985. — 143 с.

8. *Лайчук С.М.* Облік і контроль лізингових операцій: теорія і практика: Автореф. дис. канд. екон. наук / Лайчук С.М. — К., 2002.

9. *Лебедев О.П.* Историчні аспекти зародження та розвитку контролю фінансової сфери країни [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://adminpravo.com.ua/index.php/2010-04-13-14-05-13/61-2010-07-08-14-15-02/701-11-.html>

10. *Ореховський П.А.* Контроллинг: Учеб. пособ. / Международная академия современного знания / Ореховський П.А. — Обнинск: МАСЗ, 2000.

11. *Саченко С.І.* Облік і внутрішньогосподарський контроль виробничих витрат на хлібопекарних підприємствах : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / С.І. Саченко. — Тернопіль, 2006. — 20 с.

12. Словарь иностранных слов / Гл. ред. Ф.Н. Петров: 18-е изд. — М.: Русский язык, 1989. — 624 с.

13. *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка: Пер. с нем. — 4-е изд. — М.: Астрель, 2003. — Т. 2. — 671 с.

14. *Черных П.Я.* Историко-этимологический словарь современного русского языка: 3-е изд. — М.: Русский язык, 1999. — Т. 1. — 624 с.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2011 р.

УДК 657

М. В. Дунаєва, асистент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ У ВИНОРОБНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто особливості обліку витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції у виноробній промисловості. Головну увагу приділено формуванню собівартості виготовленої продукції. Ключові слова: витрати, класифікація, активи, запаси, сировина, напівфабрикати, матеріали, собівартість, калькуляція.

В статье рассматриваются особенности учета затрат на производство и калькуляция себестоимости продукции в винодельческой про-